

“Üstümde yıldızlı gök, içimde ahlâk yasası”.

Immanuel Kant

Ahlâk

“İnsan, ihtiyaçlarını bir çok yoldan karşılayabilir; onların neler olacağını ahlâk belirler” (Kantar, 2006 : İç Kapak).

Çalışmanın olgunlaşması için yapılan gerek Türkçe gerekse İngilizce yayın taramalarında görüldüğü üzere “etik” ve “ahlâk” neredeyse aynı anlamı yüklenen hatta birbirinin yerine kullanılan iki ayrı kavram olduğu anlaşılmıştır. Etik ve ahlâk, birbirinden farklı anlamları taşıyor olmasına rağmen, bu çalışmada ahlâkı etikten ayırmak yerine aralarındaki farklılık üzerinde durmak gerekliliği sonucu doğmuştur.

Ahlâk, bir sosyal bilim dalı olarak toplum içerisinde oluşturulmuş örf ve adetlerin, değer yargılarının, normların ve kuralların oluşturduğu sistemin bütününcü inceler. Bu sistem; bireyin, grubun ya da tüm toplumun doğru ve yanlış davranışlarını belirlemekte ve yönlendirmektedir (Aktan, 2001 : 92 - 93). Başka bir anlatımla ahlâk; bir kişinin, bir grubun, bir halkın, bir toplumsal sınıfın, bir ulusun, bir kültür çevresinin belli bir tarihsel dönemde yaşamına giren ve eylemlerini yönlendiren, inanç, değer, norm, buyruk, yasak ve tasarımlar topluluğu ve ağıdır (Özlem, 2004 : 14 - 15). Ahlâktan belli bir grupta, belirli bir zamanda geçerli olan değer

yargıları sistemi, “iyidir”, “kötüdür”, anlaşılır. Meslek Ahlâkı bağlamındaki ahlâk’tan kastedilen, belirli bir meslekte - özellikle doğrudan doğruya insanla ilgili bir meslekte-, uyulması gereken davranış kuralları anlaşılır. Bu kurallara da dünyanın neresinde olunursa olunsun (belirli bir çevreye bağlı olmaksızın), bu mesleği yapan herkesin uyması istenir (Kuçuardi 1997 : 32).

İş hayatında “ahlâk” kavramı yerine “etik”, meslek etik ilkeleri veya kuralları terimleri ile kullanılır. Etik, yasalar ile ilişkili olup, ahlâk ilkelerine ve toplum kurallarına dayanan hukuk ile doğrudan bağlantılıdır. Yasalar ahlâk ve toplum kurallarına dayandığından, etik ilkelerle toplum kuralları kısmen örtüşür. Adalet, ödev, yükümlülük, hak gibi kavramlar hem ahlâk hem de hukuk alanında yer alır. Hukuk, temelde toplumsal yaşam kurallarının, insan yaşamının kutsallığının, bireysel bütünlüğün ve dokunulmazlığın, mülkiyetin siyasal yetkinin tecavüzüne karşı korunmasını içerir (Davran, 2000 : 139 - 152).

Etik davranış, yalnızca yasal sorumluluklarla ilgili değildir. Yasal açıdan suç olmayan bir konu etik olmayabilir. Etik bir konu da yasalarda yer almayabilir. Bu nedenle etik, bir kavram ve anlayış çerçevesinde ele alınarak uluslararası hukukta ve Birleşmiş Milletlerde de yer alır (www.tihv.org.tr).

“Etik” yunanca “ethos”, “moral” ise Latince “mos” kelimesinden gelir. Dil bilimi yaklaşımına göre, “ethos” ile “mos” arasında bir fark bulunmamakta ancak işleyişte farklı ifadelerle atıf yapmaktadır. Ahlâk’ın sınırları çizilmiş bir sosyal yapıda, iyi ve kötü sayılan davranış modelleri olduğu anlaşılır. Böylece ahlâk, davranış modellerine yönelik farklı değer yargılarının [1] bütünü olarak karşımıza çıkar. Başka bir ifadelendirilme ile “ahlâk, bireylerin birbirleri veya dış çevre ile oluşan ilişkilerinde kendilerinden “yapmaları istenen” davranışlarla “toplum düzenini sağlayan bir kurallar ve normlar bütünü oluşturur” tanımı ile ahlâkın toplumsal bir olgu olduğu ifadelendirilmiştir.

([http:// www.tspakb.org.tr/toplantilar/paneller/etik/stansal.htm](http://www.tspakb.org.tr/toplantilar/paneller/etik/stansal.htm))

Her toplumun kendine özgü bir ahlâk anlayışı vardır, bu anlayış kültür, etnik yapı, anane ve zaman gibi birçok değişkene bağlı olup toplumdan topluma hatta yöreler arasında ve zaman süreçleri ile doğru orantılı olarak değişerek farklılık gösterir [2]. Değer yargıları kültür gruplarına göre değişir. Bir başka ifade ile; değer yargıları, farklı kültür grupları ya da topluluklarında farklı veya aynı kültür grubu içinde farklı zamanlarda değişebilir.

Ahlâk, “toplumsal bir bilinç, davranış ve ideolojik ilişki biçimi; bir toplumsal oluşuma, sınıfa, kesime özgü, tarihsel ve somut olarak belirlenmiş, bunların belli bir topluluğa, sınıfa, devlete ya da tümüyle topluma olan tutumunu kurallandıran törel görüşler, değerler, normlar, ilkeler, ilişki ve davranış biçimlerinin tümüdür” (Çalışlar, 1983; 10).

Ahlâk kelimesi başka bir ifadelendirme ile “ahlâklılık”tır. Ahlâklılık, kültür grupları birbirinden ayırmaksızın genel geçer doğruları kabul eden bir anlam ifade eder. Örnek olarak; “insan ayırımı yapmamak”, “grubu ne olursa olsun, eşit koşullar altında karşımızdakilere eşit muamele yapmak”, “işkence yapmamak” verilebilir. Diğer bir deyişle “ahlâklılık” insan değerinin bilgisi, bireyin diğerleri arasında farklılığını yaratan, bilme, değerlendirme, seçim yapma, eylemlendirme gibi değerlerinin anlamını taşır.

Ahlâk kelimesinin diğer bir anlamı ise “etik”tir. Etik, mantık ve ontoloji ile birlikte felsefenin en eski disiplinlerinden biridir. Etik yapılması gereken bir etkinlikten ziyade insana ilişkin ahlâkî sorunlarla ilgili doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir bilgiler ortaya koyan ya da koyması beklenen, felsefenin bir alt disiplinidir (Tepe, 1999: 9 - 12).

K.E. Goodpaster (1984; 6) *ahlâkî sağduyu* (moral common sence) isimlendirmesinde pratikte etik değerlerin sınıflandırıldığı kategorizeleştirme aşağıda maddelendirildiği gibidir;

başkalarına zarar vermekten kaçınma ve başkalarının haklarına saygılı olma

- sözlerine ya da yaptığı anlaşmalara sadık kalma,
- kanunlara itaat etme,
- yalan söylememe ya da hile yapmama,
- başkalarına gelecek zararlara engel olma,
- ihtiyacı olanlara yardım etme,
- adil olma,
- yukarıda sayılan seğenekleri başkalarının lehine güçlendirme

Bütün bu tanımların ardından ahlâk, kültürel değerler göz önünde bulundurularak toplulukların özgün ve geniş tabanlı, ancak zaman içinde değişebilen, yazılı olmayan davranış modelleri geliştirilmesi olarak tanımlanabilir. Ahlâk ile etiğin bu kadar birbiri içine geçme nedeni ise, ahlâkın etiğin araştırma konusu olmasından ileri gelir.

Etik; bir disiplin olarak, ahlâk ise etiğin günlük yaşam pratiğine yansıyan kurallarıdır. Ancak, daha önce de ifade edildiği üzere ahlâk, kültür grupları arasında farklılık gösterir ve farklı kültür

gruplarındaki bireylerin kuralları aynı hatta benzer bile olmayabilir.

İfade edildiği gibi ahlâk; grup, topluluk ve toplumlara göre farklılık gösterir. Zaman içinde değişerek günlük yaşam getirileri sonucunda şekillenir. Bu nedenle, grup, topluluk ya da toplum içerisinde değişen koşullar yasak olan bir eylemi daha sonra hoş görebilir ya da aynı eylem farklı gruplarda farklı anlamlandırılabilir. Örneğin, ilkel yaşam koşullarını incelendiği Yeni Gine adalarında antropolojik bir kültür çalışması yapan Malinowski, 1960'larda söz konusu adada yaşayan grupların "anaerkil" yaşadıklarını ve evlenme ritüeli içinde evlenecek kadının ailesinin evlenecek erkeğin ailesine "drahoma [3]" vermesini bir gelenek olarak ele alınırken, ülkemiz dahil birçok ülkede bahsedilen ritüelde "başlık parası

[4]

" söz konusu olmaktadır.

Ahlâk; anlaşıldığı üzere, grup, topluluk ve toplumların tarihlerine göre şekillenen, kimi zaman kemikleşen ancak değişmez bir kural olarak değişebilen toplumsal bir kavramdır.

Ahlâk ile etiğin arasındaki nüansın açıklaması ise kişilerin karşılaştıkları durumlar karşısında verdikleri tepkidir. Diğer bir ifadelendirmeye birey, günlük ya da profesyonel yaşamında, karşılaştığı bir durum içerisinde neyin doğru neyin yanlış olduğuna ancak kendisi karar verir. Bu da birey için, "değerli olanın" ya da "doğru veya değerli eylemin ne olduğunu soran sorular" bir eylemi ahlâk bakışıyla niteliksel olarak sorguladığından; ahlâk, iyi, ödev, gereklilik, müsaade gibi, etik kavramının içerisinde yer alır; yani ahlâk, etiğin karar verme mekanizmasında devreye giren bir olgudur (Tepe, 1999 : 12-14).

Ahlâkın incelenmesi, etiksel karar vermede önemli bir aktör olmasından bu çalışmada anlatılıp örneklendirilecektir. Dolayısıyla, "ahlâk" tanımı ve toplumdan topluma işleniş farklılıklarının

açıklanmasının ardından, bundan sonraki bölümde “etik” kavramının tanımı açıklanacaktır.

1.2. Etik

“Etik, felsefenin, insanın oluşturduğu bu değerler evrenini inceleyen, onu "iyi", "kötü" ya da "onaylanabilir", "onaylanamaz", "doğru", "yanlış" biçiminde yorumlayan bir alt dalıdır” (http://www.medicine.ankara.edu.tr/internal_medical/forensic_medicine/etiknedir.html).

Acar (2000 : 11)’a göre etik; geçmiş ve bugüne ilişkin doğru ve yanlış ölçülerin anlatımıdır. İnsanların töresel ya da ahlâksal ilişkilerini, davranış biçimlerini ve görüşlerini anlatan bir felsefe dalıdır. Kullanılan ahlâk terimlerini ya da ahlâki yargıların statüsünü analiz eden etik, takılan ahlâki tutumların ardında yatan yargıları ele alır.

Etik sözcüğü Yunanca “ethos”, anlamı “karakter” olan, yani “töre” sözcüğünden türemiş ve

töre bilimi olarak da tanımlanmaktadır. Etik, bir başka ifade ile; yanlışı doğrudan ayırabilmek amacıyla ahlâkın üzerinde yeniden düşünülerek varılan sonuçlarla, lokal bir kavram olarak daha evrensel bir yapı sergiler.

Etik tartışmaların temeli “insanın eylemlerini ahlâki bakımdan değerli ya da değersiz kılan”ın ne olduğudur. Çünkü insan, yapısı gereği, istekleri doğrultusunda diğerleri ile görüş birliği içinde olmamakta ve çelişmektedir. Etik, çelişen istekler konusunda bireylerin çatışmalarını çözümlenecek ilkelerin belirlenmesi sürecine ilişkin tartışmalara odaklanır. Bu nedenlerden dolayı “etik” kavramının tanımlanması kolay değildir. (Acar, 2000 ; 11 - 14).

Görüldüğü gibi etik, insan eylemini konu alır ancak unutulmaması gereken, bu eylemlerin her türlü insan faaliyetinden ziyade ahlâkiyeti vurgulayan eylemler olmasıdır. Herkesin işini ve görevini insanlığın yararına doğrultusunda en iyi şekilde, doğru ve tam olarak yapması ve kimseye zarar vermemesi etiğin temel alanıdır. Etik, insanın yaptıklarından ve edimlerinden vicdanî bir sorumluluk alması ve kendini içsel olarak mutlu hissetmesidir. Etik kavramı, bir grup insanın belirli amaçlarla oluşturduğu norm bütünleri, değeri bilinen ve ortaklaşa oluşturulmuş ölçütler ve değerler anlamında da kullanılır (Kuçuradi, 1999b : 115 - 120). Normlar, etik değerleri koruyucu kararların alınmasında ve eylemde bulunulmasında yeterli olmayabilir; çünkü her durum eşsizdir ve tektir (Tepe, 2000 : 121 - 136). Bir norma uygun olarak davranırken koşullara bağlı olarak, etik davranılmıyor olabilir. Etik değerlerin felsefi bilgisine sahip olunursa, kişi etik eylem olanağına sahip olabilir (Kuçuradi 1999b : 115 - 120) ve mesleğini etik değerleri koruyarak yerine getirebilir (Kuçuradi 1999a : 47).

Etik değerler birbirleri ile tutarlı olmalıdır (Coughlan 2001 : 147 - 162). Bir başka ifadelendirme ile etik değerlerde karşılaşılan çelişkili kavramlar etiksel karar verme ve uygulamamda işletme çalışmalarını yanlış yönlendirebilir. Örnek olarak dünyasal bir işletme olan Pepsi örnek gösterilebilir. Pepsi, etik değerlere bağlı ve kurumsal yapılanmasında etik değerleri uyguladığı bilinmektedir. Ancak Pepsi pazarlama departmanı işletmenin ezeli rakibi

Coca Cola'ya saldırgan bir tutumla reklam çalışmaları yapmaktadır. Pepsi makinesine boyu yetişmediği için Coca Cola makinesinden iki kutu cola alan çocuğun kutuların üstüne çıkarak Pepsi'yi alabilmesi etik değerlerin rakiplerle mücadelede Dünya devlerince bile çiğnendiğini gösteren bir örnektir (Canadian English CBC Televizyon kanalında 1994'de yayınlanmıştır). Sonuç olarak, etik kodların genel işletme tavrında uygulanıyor olması, firmanın her departmanınca uygulanması anlamına gelmeli, pratikte de bölümler arasında çelişki olmamalıdır.

Sorumluluk etiği, yapılması gereken eylemi, davranışı ve tutumu durumun kendisine özgü koşulları ve davranışın sonuçları açısından tanımlamaktır. Sorumluluk etiği, durumsal etik olarak da adlandırılır. Durumsal etik, belirgin olmayan koşullarda duruma göre tutum ve davranış biçiminin değişmesidir (Keskin, 1999 : 120 - 125).

Etik davranışta yayacılık ilkesi vardır. Bu ilke, temel ve tüm dünyada geçerli ideallerin olmaması ancak, çoğunluk için iyi olanın yapılmasıdır. Doğru eylemde bulunmak için neyin yapılmak durumunda olunulduğu felsefe ile bağlantılı değildir; çözüme yönelik bir davranış biçimidir (Kuçuradi 1999b : 115 - 120).

Etik, insanların ilişkilerini değerlendirme ve tutumlarını belirleyen değer ölçütleridir. Dolayısıyla etik, aynı zamanda, felsefi bir yaklaşımdır ve bir felsefe dalıdır. Felsefi etikte, günlük yaşamda belirli durumlarda insan onuruna zarar vermeden, ya da en az zarar verecek ölçüde eylemde bulunabilmenin ana koşuludur (Kuçuradi 1999b : 115 - 120). Etik ilkeler bireyleri belirli bir durumda kabul edilebilir veya kabul edemez (doğru ve yanlış), davranışlar hakkında bilgilendirmek için biçimlendir (Malloy ve Fennell, 1998; 453 - 461). Yani, bireyin belirli bir durumda nasıl doğru ve uygun davranabileceği etiğin konusudur.

Belirli bir koşulda uygun davranışın gerçekleşmesi için yalnızca etik ilkeleri yazmak yeterli değildir. Bir meslek dalı için geliştirilen iş etiği kurallarının etkili olabilmesinin ön koşul, kurallara tüm paydaşlarca gereksinim duyulmasıdır. İlkelerin anlaşılabilir ve paydaşlar tarafından kabul edilebilir olması, oluşturulma sürecinde ilgili tarafların dahil edilmesine bağlıdır. İlke ve kuralların tarafsız, adil ve kapsamlı bir biçimde, herkesin yararına olacak düzenlemeleri içereceği konusunda ortak bir görüşün olması gerekir (Akan, 2007 : 7 - 20). Bu nedenle, öncelikle ilgili meslek dalında paydaşların, etik ilkelerin oluşma sürecine dahil edilmesi gerekir.

Etik, iyi insanlar yetiştirilmesine katkıda bulunmak için kimi bilgiler ortaya koymak biçiminde de tanımlanır. Etik davranış, insanın kimseyi kandırmamasını, başkalarına zarar vermemesini, mesleğini kötüye kullanmamasını, insana yakışır şekilde davranmasını ve davranışlarının sorumluluğunu benliğinde hissetmesini içerir. Çevre etiği, işletme etiği, yönetim etiği, siyaset etiği, basın etiği, halkla ilişkiler ve reklamcılık etiği üzerinde durulan başlıca meslek etikleridir. Bireylerarası ilişkileri içerdiğinden meslek etikleri birbirine benzer, kesir ve cakisir (Tepe, 2000 : 121 - 136). Mesleğin en doğru ve iyi biçimde yapılabilmesi için etik her iş dalı için gereklidir. Meslek etiği belirli değer ölçütleriyle belirlenir. Ölçütler (normlar) dünya görüşünden, kültürden, ideolojiden ve dinden bağımsız değerlerdir (Kuçuradi, 1999b : 115 - 120).

Daha önce bahsedildiği üzere etik, temellendirilmiş sonuçlara varmayı amaçlayan herhangi bir konuda saptamaya gitmeden önce yapılacak eylemleri ahlâk çerçevesinde değerlendirme olanağı sunan ölçütleri geliştiren bir kavramdır. Etiğin başlıca amacı ise, bireyin davranışlarını ahlâki niteliği bakımından aydınlatma ve ahlâki eylemin, insanın isterse gerçekleştirebileceği, istemezse vazgeçebileceği keyfi bir eylem olmadığını; aksine, insan olarak varlığına ilişkin vazgeçilmez bir niteliğin ifadesi olduğunu gösterebilmektir (Acar, 2000 : 13).

Etik; karar vermeye dayalı, bireylerin vicdan muhasebesi yaparak sadece kendileri için değil, aynı zamanda sosyal bir varlık olmalarından dolayı içinde buldukları topluluğa zarar

vermeyecek nitelikte uyguladıkları eylemler topluluğunun şekillenmesi için yol gösterir. Dolayısıyla Martin Buber'in de altını çizdiği gibi etik kaynağının, kişisel bir seçim yapma süreci olarak, bireyin içinden gelen "ses" olarak tanımladığı "vicdan" olduğunu savunur (Pehlivan, 1998 : 33 - 35).

Çalışmanın bundan önce teoride "ahlâk" ve "etik" kavram tanımları yapılmıştır. Şüphesiz ki etik, işletme biliminde kurumsallaşmış bir işletme kültürü yaratmak ve bu kültürle bağlantılı olarak "değer" yaratmak için önemlilik arz etmektedir. Çalışmanın bundan sonraki kısımlarında teorik olarak açıklanan ahlâk ve sektörel olarak evrensel bir kurallar bütünü olarak sayılabilecek "etik" kavramının işletmelerde uygulanmasının önemi açıklanacaktır.

İşletme Etiği

Liberalizm'in babası Adam Smith: "ekonomik hayat, sosyal hayatın derinine gömülmüştür. Faaliyette bulunduğu toplumun alışkanlıklarından, ahlâkından ve geleneklerinden ayrı algılanamaz; bir başka ifade ile, ekonomi tek başına kültürden koparılıp tek başına ele alınamaz" demiştir (Fukuyama, 1998 : 27).

Bilindiği gibi, işletmelerin çoğunun amacı kâr elde etmek olduğundan, yöneticiler verdikleri kararlarla işletmelerine sağlayacakları faydaları ve değeri göz önünde bulundurmalı ancak aynı zamanda kârın işletmenin içinde bulunduğu çevrenin bir unsuru olarak hukuka ve etik değerlere uygun olmasına önem göstermelidir.

Kültürün etkisi toplum yaşamının her kademesinde etkili olduğu gibi ekonomik yaşamda da baskındır. İş etiği kavramı bu konuda uzun senelerce çalışan Weber sonrası batıda yerleştiği yer itibarıyla işgörenlerin sabahları erken kalma ve fiziksel ya da zihinsel olarak uzun saatler emeğini tüketmeye dair bir genel anlayış değildir. Çünkü insan sermayesine (bilgi ve eğitim), teknolojiye, yeniliklere, organizasyona ve diğer faktörlere dayanan modern zenginlik onu yaratmada kullanılan basit emek miktarından çok nitelikleriyle ilişkilidir (Fukuyama, 1998 : 52).

İşletme yönetimi ve örgüt kültürü içinde etik kavramının işgörelere sindirilmesi esasına dayanan bir örnek bir çalışma olarak, Raymond Baumhart'ın araştırmasında yüz iş adamına "etik nedir?" şeklinde sorulan sorulara verilen yanıtlar şunlardır:

- Görüşmeye gelmeden önce etik kavramını araştırdım, hiçbir şey anlamadım.
-
- Etik, duygularımın bana doğru olduğunu söylediği şeydir. Bunun standardı yok ve ve bu durum bana sorun yaratıyor.
- Etik bireysel ve toplumsal refah bakımından kabul edilmiş standartlardır. Doğru olduğuna inandığımız şeydir (Pehlivan, 1998: 6-11).

İşletme yönetiminde etik kavramına daha sonra değinilecektir ancak burada vurgulanmak istenen, öneminin tartışılmasının bile gereksiz olduğu etik anlayışın kavranmasında en başta yöneticilerin kavram karmaşalarını çözmeleri ve etiği yönetimin kavramsal bir boyutu olarak görmesi gerekliliğın vurgulanmak istenmesidir. Zira, daha sonra da değinileceği gibi, işletmelerde baş aktörler diye tanımladığımız yönetimin rolü; işletmenin misyonuna, imajına, iç müşterilerinin tutumlarına yön vermektir.

İşletme bilimi, işletme yöneticiliği, yönetim vasıfları ve liderlik bilindiği gibi sadece çok sıkı çalışma, tutumluluk, akılcılık, yenilikçilik kapasitesi ve riske açık olma gibi niteliklere atfedilen erdemler olmasına karşın dürüstlük, güvenilirlik, işbirliği ve diğer insanlara karşı görev bilinci gibi sosyal niteliği olan bir dizi erdemsel unsurların olduğu bir bütündür. Dolayısıyla, iş dünyasının büyük ölçüde güvene dayanması ilk kademede sayılan niteliklerin yanında ikinci kademenin en önemli unsurlarından biri olan ahlâk ve beraberinde getirilen güvenilirlik işletmelerin; yöneticilerin ayakta kalmasını ve rakiplere karşı sürdürülebilir rekabet avantajı sağlamanın ön koşuludur. James Bradford'un üzerinde durduğu gibi modern ekonomik yöntemlere göre para kazanmak ancak kanunlara uygun olarak yapıldığı sürece erdem ve ustalığı yansıtır (www.econ161.berkeley.edu/pfd-files/Protestant_Ethic.pdf).

Birçok bilim insanına göre işletmelerde yöneticiler karar organıdır. İşletme yöneticileri karar verirken, aldıkları kararların “kârlılık”, “kanunlara uygunluk” ve “etik” anlayış standartlarının karşınması bilincinde olmalıdırlar (Conry, Gerald, Fox, 1993 : 30).

Bu bağlamda, işletmelerin serbest piyasa ekonomisinde faaliyet gösterirken etik kavramının benimsenen değerlerinin faydalarını;

1. Etik değerleri benimseyerek sürekli bir gelişim içinde bulunmaları ve verimlilikte gözle görülür bir iyileşme olması,
- 2.
3. Etik değerlerin işletme içinde gelişerek müşteriye yansıtan firmaların “seçilen” statüsüne geçerek rekabet avantajı sağlamaları,
4. Etik değerlerin sosyal sorumlulukla birleşerek işletmeye artı değer kazandırması ve halkla ilişkiler birimlerinde bu değerın yansıtılması olarak ele almamız mümkündür (Ülgen, 2003 : 8).

Bilindiği gibi, işletmecilik, başlı başına bir ticari davranış ve varlık sürekliliği mantığını beraberinde getirir. Bu da ilke olarak, belli bir zamanda veya zaman aralığında birçok hedefe eldeki mevcut kaynaklarla ulaşılmaya çalışılan, her hedefe ilişkin etiksel çatışmaları sorgulayan bir anlayıştır. Bilindiği üzere, günümüzde işletme yöneticilerinin genel geçer bir doğru olarak bildikleri “sorumluluk” bilinci ve işletme içinde olması gereken etiksel bilinç aynı zamanda akıllı davranışta bulunmak demektir. Bir başka ifade ile, işletme yöneticileri sözde kısa ve verimli anti-etik bilinçle ulaşılan kazançların akıllıca kararlar olmadığının bilincindedirler. Çünkü, daha önce de ifade edildiği üzere; etiksel işletme bilinci ve yönetimi bir işletme için verimlilik, seçilen olma ve halka yönelim konularında önemli bir kaynaktır.

Allensbach Demoskopie Enstitüsü araştırmalarına göre etiksel bilincin meslek gruplarına dağılımı konusunda yapılan araştırmalar, ilginçtir ki sosyal algı yapısında yöneticilerin etiksel bilinci, aşağıdaki şemadan da görüleceği üzere, önemsemediklerini ortaya koyar.

Meslek sıralamalarında zirvedeki mesleklerin toplumsal güven konusunda hekimler birinci sırada yer alırken üst yöneticilerin alt sıralarda boy gösterdiği saptanmıştır.

1. Doktorlar	%	81
2. Papazlar	%	40
3. Avukatlar	%	36
4. Üniversite Profesörleri	%	33
5. Diplomatlar	%	32
6. Yazarlar	%	28
7. Eczacılar	%	27
8. İş adamları / kadınları	%	26
9. Mühendisler	%	26
10. Atom Fizikçileri	%	25
11. İlkokul Öğretmenleri	%	24
12. Büyük firma yöneticileri	%	17
13. Gazeteciler	%	17
14. Eğitim danışmanları	%	15
15. Askerler	%	9
16. Politikacılar	%	9
17. Kitapçılar	%	9
18. Sendika Yöneticileri	%	8

Tablodan da anlaşılacağı gibi, işletme biliminde aktif rol üstlenen yöneticilerin etik anlayışının birçok meslek grubuna göre az olduğu ve 12. sırada yer aldığı görülmektedir (Tepe, 2000 : 78 - 79).

Konunun başında da üzerinde durulduğu üzere, işletme yöneticilerinin etik davranışın ve bilincinin bir kültür olarak işgördükleri insan kaynaklarına sindirmesi gerekliliği önemlilik arz etmektedir. Zira, yöneticilerin etik davranışın uzun vadede kârlılık getireceği bilinci, kısa vadeli anti - etik davranış modellerini sergilemelerini etkilemelidir (Ulrich ve Thielemann, 1993 : 879 - 898 ; Vitell ve Davis, 1990 : 489 - 494).

Bu bağlamda işletme yöneticilerinin her kademedeki Goodpaster (1984 : 8)'ın "ahlâksal sağduyu" başlığı altında önerdiği aşağıdaki kuralları dikkate almaları araştırılan kaynaklarda dikkat çekmektedir. Bu kurallar:

1. Kimseye (doğrudan) zarar verme,
2. Başkalarının hakkına saygı göster,
3. Kimseye yalan söyleme ve kimseyi kandırma,
4. Verdiğin sözleri tut ve sözleşmelere sadık kal,
5. Yasaya saygılı ol,
6. Başkalarını tehlikeden koru,
7. İhtiyacı olanlara yardım et,
8. Adil ol!
9. Bu kuralları göre hareket etmeleri için diğer insanları yüreklendir.

Görüldüğü üzere, her kademe yöneticinin işletmesi için uzun vadede kârlılık ve sürdürülebilir rekabet avantajı sağlması yukarıda bahsi geçen 9 altın kuralla özetlenmektedir.

İşletmeler ve yöneticilerinin ilişki içinde oldukları sektör, tedarikçiler, devlet kurumları, rakipler, bağlı buldukları hukuk sistemi gibi kurum, kuruluş, örgüt ve kişilere karşı olan sorumlulukları ve bu sorumlulukların yerine getirilme derecesi ahlâki bir tutum ve etiksel bir bilincin göstergesidir. Bu göstergenin nitel alanda ölçülmesini amaçlayan bir kuruluş olarak Etik

Değerler Merkezi (ERC), 1998 - 1999 yıllarında kimyasal sanayi kuruluşlarından biri olan Merck Saharp & Dome firması ile ülkemizdeki işletmelerde etik anlayışın ne şekilde daha etkili olabileceğini sonuçlandıran bir fizibilite etüdü yapmıştır. Bu olumlu gelişme sonucunda etik bilincin göstergesi konusunda hizmet verecek bir sivil toplum organizasyonun kurulması kararı alınarak 2000 yılının Ekim ayında Türkiye Etik Değerler Merkezi (TEDMER) kurulmuştur (Ülgen, 2003 : 9 - 10).

TEDMER etik konulu çalışmalarında işletmelerle olan dirsek temasları yanında, üniversitelerde de etik klüpleri kurma konusuna önem vermektedir. Bunun en önemli nedeni, bugünün öğrencilerinin yarının işletme çalışanları hatta yönetici ve liderleri olmasındandır. Bir başka ifade ile, bireylerin profesyonel yaşamlarında etik kültürünün işgördükleri işletme için ne ifade ettiğinin köşe taşlarını sindirmelerini sağlamak amaçlamak ve bu değerleri akademik ortamdan iş yaşamına taşımalarını sağlamaktır.
(http://merc.com/about/cr/policies_performance/social/ethicalpractices.html)

İşletme Bilim dalı alt birimlerinde Etik konulu çalışmaların yetersizliği ve bu konuda yapılacak çalışmaların gereği kaçınılmazdır. Yukarıda okuduğunuz yazı bu boşluğun bir bölümünü doldurma amacı taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Acar, Ahmet Gökhan: “Etik Değerlerin Kurumsallaştırılması Üzerine Bir Araştırma”, 2000, s:11-14

Aktan, Coşkun Can: “Toplam Ahlâk Yönetimi Ahlâkta Kalite Vurgusu”, Görüş, 2001, s.92-93.

Akan, P.: “Uygulama Açısından İş Etiği Kuralları ve Evrensel Turizm Etiği İlkeleri”, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 2007, 18(1): 7-20.

Arda B.: “Tıp Araştırmaları Açısından Bir Değerlendirme: Araştırma Etiği.Sendrom” 1992, 12: 45-48

Atabek, E.: “Tıbbi Deontoloji Konuları” İstanbul: 1983, 11.

Aydın E. ve Ersoy, N.: “Tıp Etiği İlkeleri. Tıbbi Etik”, Ankara, 1995, 3(2-3):48-52.

Beauchamp T.L. ve Childress J.F.: “Principles of Biomedical Ethics”, 4th Ed., Oxford Univ. Press, New York, 1994, s: 17-19.

Conry, Edward J., Gerald, R. Ferrera, Fox, Karla H.: “The Legal Environment of Buiness”, Allyn and Bacon, 1993, s: 30.

Coughlan, R.: "An analysis of Professional Codes of Ethics in the Hospitality Industry", International Journal of Hospitality Management, 2001, 20(1): 147-162.

Çalışlar, Aziz: "Ansiklopedik Kültür Sözlüğü", İstanbul, Altın Kitaplar, 1983, 10.

Davran, Z.: "Hukuk Kurallarının Etik Temelleri. İçinde Tepe, H. (Editör). "Etik ve Meslek Etikleri", Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2000, s.139-152.

Ersel, Hasan: "Araçların Kendi İç İşleyişinde ve Müşteri ile Olan İlişkilerinde Etik Değerler", Türk Sermaye Piyasasında Etik Değerler ve İş Adabına İlişkin Çalışma Kuralları, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, İstanbul, Acar Matbaacılık A.Ş., 1998, s: 14-15-19.

Fukuyama, Francis: "Güven", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ocak 1998, s: 27 -52.

Girard, Dianne: "Etik Nerede İşin İçine Giriyor?", Executive Excellence, Rota Yayınları, Ağustos 1999, s:15.

Goodpaster, K.E.: "Ethics of the Management", Harward Business School, Boston 1984, s: 6 - 8.

Hackworth, Michael: "Only the Ethical Survive", Issues in Ethics, Vol. 10, no: 2, 3 Eylül 2001.

Hodgetts, Richard M. ve Kuratko, Donald F.: "Management", HBJ Publishers , 1991, s: 666 - 667.

Hosmer, Larue Tone: "Strategic Planning as if Ethics Mattered", Strategic Management Journal, Vol.15, 1994, s:24.

Kantar, Kurtuluş: “Baş Sayfalarda Ekonomi Haberleri ve Okuyucuların Sosyo – ekonomik analizi”, Basılmamış İktisad Çalışması, İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü, 2006, s: İç Kapak.

Karagülle, Z.: “Hasta Hakları ve Hekimler”, JAMA, Haziran 1995, s. 86, 359, 360.

Keskin, F.: “Sivil toplum Kuruluşlarında Etik”, İçinde “Etik - Deprem İşliğı Konuşmaları, Sivil Toplum Kuruluşları ve Etik” İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1-2 Temmuz 1999, s: 120-125.

Kuçuradi, İ: “Uludağ Konuşmaları, Özgürlük, Ahlâk, Kültür Kavramları”, Ankara, Türkiye Felsefi Kurumu Yayınları, 1997.

Kuçuradi, İ: “Etik” Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 1999a, s: 47.

Kuçuradi, İ: “Etik ve Etikler. İçinde Etik - Deprem İşliğı Konuşmaları, Sivil Toplum Kuruluşları ve Yasalar - Etik - Deprem”, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1-2 Temmuz 1999b, s: 115-120.

Leeuwen H.G. Van: “Certainty in Seventeenth-Century Thought” Dictionary of the History of Ideas, Ph. P. Wiener (der.). New York, Scribner’s 1968 : Cilt 1, s: 304.

Letwin, S.R.: “Certainty Since the Seventeenth Century”, 1965, s: 88.

Malloy, D.C. ve Felley, D.A.: “Codes of Ethics and Tourism: An Exploratory Content Analysis”, Tourism Management, 1998, 19(5): 453-461.

Mc Cullough, L.B. ve Johnsen, A.R.: "Bioethics Education, Diversity and Critique", The Journal of Medicine and Philosophy, 1991, 16:1- 4.

Özlem, D.: "Etik - Ahlâk Felsefesi", İstanbul: İnkılap Kitapevi, 2004.

Öztürk, Namık Kemal: "Yolsuzluklarla Mücadelede İtalya'dan Ders Alınabilir mi?" Amme İdare Dergisi, 2001, 32:2, s: 9-23.

Palazzo, Bettina: "U.S. American and German Business Ethics: An Intercultural Comparison" Journal of Business Ethics, Aralık 2002, s: 197-198.

Pater, Alberic ve Gils, Anita Van: "Stimulating Ethical Decision - Making in a Business Context: Effects of Ethical and Professional Codes" European Management Journal, 2003, 21:6, s:764.

Pehlivan, İnayet: "Yönetmel Mesleki ve Örgütsel Etik", Pagem Özel Eğitim ve Hizmetleri Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1. Basım, Kasım 1998, s: 6 -11, 33-35.

Plant, Jeremy F.: "Codes of Ethics, Edited By: Terry L. Cooper, Handbook of Administrative Ethics", New York: Marcel Dekker, 1994, inc., s: 221.

Sütlaş, Mustafa : "Hasta ve Hasta Yakını Hakları", Çivi Yazıları 2000, s.3 -4.

Şehsuvaroğlu, Bedii : "Cüzzam ve Türkçe Tıp Yazmaları". Türkiye'de Cüzzam tarihi Üzerine Araştırmalar, İstanbul, 1961, s. 58.

Tepe, Harun: "Bir Felsefe Dalı Olarak Etik", Doğu Batı Düşünce Dergisi, Felsefe Sanat ve Kültür Yayınları, Sayı: 4 1999, s: 9 - 14.

Tepe, H.: “Basın Etiği ya da Basında Etik Sorunlar”, İçinde Tepe, H. (Editör). “Etik Meslek Etikleri”, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2000, s: 35 – 52, 78 - 79, 121-136.

Nişancı, Yılmaz; Nazlı, Nasih; Özkan, Mehmet; Özcan, Mustafa: Türk Kardiyoloji Derneği: “Basılmamış Etik Kurul Raporları”, 2004 – 2006, s: 2 – 5, 8 – 9, 14 – 15, 19 – 20, 24 – 25, 29 – 30, 34 – 38, 41 – 43, 48 – 50.

Ulrich, P. ve Thielemann, U.: “How do Managers Think about Market Economics and Morality? Empirical Enquiries into Business-ethical Thinking Patterns”, Journal of Business Ethics, Cilt 12, 1993, Sayı: 11, s: 879 - 898.

Ülgen, Arzu: “Global Etik ve Global İşletmelerde Uygulanan Etik Yaklaşımlar Üzerine Bir Araştırma”, 2003, s: 8 - 10, 12 - 13.

Vitell, S.J. ve Davis, D.L.: “The Relationship between Ethics and Job Satisfaction: An Empirical Investigation” Journal of Business Ethics, Cilt 9, 1990, s: 489 - 494.

1. (Çevrimiçi : Ekim 2007)
http://www.dernekler.gov.tr/_Dernekler/Web/Gozlem2.aspx?sayfaNo=79
2. (Çevrimiçi : Ekim 2007) http://www.die.gov.tr/tkba/paper1_2rev1.pdf
3. (Çevrimiçi : Aralık 2007)

http://www.econ161.berkeley.edu/pfd-files/Protestant_Ethic.pdf

1. (Çevrimiçi : Ekim 2007)
http://www.merc.com/about/cr/policies_performance/social/ethicalpractices.html
2. (Çevrimiçi : Kasım 2007)
<http://www.medicine.ankara.edu.tr/internalmedical/forensicmedicine/etiknedir.html>

3. (Çevrimiçi : Ekim 2007) <http://www.ntvmsnbc.com/news/142991.asp>
4. (Çevrimiçi : Aralık 2007) http://www.stk.bilgi.edu.tr/docs/belge_std_1.pdf
5. (Çevrimiçi : Ekim 2007) <http://www.siviltoplum/siviltoplum-etik.htm>
6. (Çevrimiçi : Kasım 2007)

<http://www.sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=teoloji>

1. (Çevrimiçi : Ekim 2007) <http://www.tihv.org.tr>
2. (Çevrimiçi : Ekim 2007) <http://www.tkd.org.tr/pages.asp?pg=137>
3. (Çevrimiçi : Kasım 2007)

<http://www.tspakb.org.tr/toplantilar/paneller/etik/stansal.htm>

1. (Çevrimiçi : Aralık 2007) <http://www.tr.wikipedia.org/wiki/Drahoma>
2. (Çevrimiçi : Aralık 2007)

http://www.tr.wikipedia.org/wiki/Hipokrat_yemini

1. (Çevrimiçi : Aralık 2007) http://www.tr.wikipedia.org/wiki/T%C4%B1p_eti%C4%9Fi
2. Canadian English CBC Televizyon kanalı reklam yayını, 1994, Toronto, Ontario, Kanada.

UYARI: Eğitim Dergisinden yapacağınız her türlü alıntı için kaynak belirtmeniz ve sayfaya bağlantı vermeniz gerekmektedir. Yazıları bütün olarak kendi sayfanızda yayımlamanız yasaktır. Ancak, başlık

ve bazı küçük alıntılarla, yazının tanıtımını yapabilir ve "

Devamı için TIKLAYIN!

" diyerek, konuklarınızın, ilgili yazımıza yönlendirilmelerini sağlayabilirsiniz.